

Bulgarian juutalaisten kohtalo

Vähemmän tunnettua on, kuinka Saksan liittolaiseksi asettunut Bulgaria säästi oman maansa juutalaiset natseilta. Euroopassa tapaus on ainutlaatuinen. Yhdessä Tanskan esimerkin kanssa se muistuttaa mikä merkitys kansakunnan yleisellä mielipiteellä, yksityisten ihmisten rohkeudella ja kirkon johtajien päättäväisyydellä on vaikeina aikoina. Bulgarian yksi erityispiirre kautta historian on ollut, että maassa ei juurikaan ole esiintynyt antisemitismia.

Bulgarian juutalaisten historia on varhaisempi kuin alueen bulgaarien ja slaavien. Juutalaiset olivat kukoistava yhteisö keskiajalla ja he olivat monien hallitsijoiden suosiossa. Eräs Bulgarian tsareistakin valitsi puolisoikseen juutalaisen naisen, joka sittemmin tunnettiin kuningatar Theodora (1335–1355). Suurin osa alueen juutalaisista ennen 1400-lukua noudatti by-

santin ajan juutalaisuutta. Yhteisöllä oli omat erityistavat ja oma rukouskirja, jonka sefardijuutalaisten rukouskirja lopulta syrjäytti. Vain pieni vähemmistö juutalaisista puhui bulgarian kieltä. Suurin muutos balkanin alueen juutalaisten elämään alkoi vuoden 1492 jälkeen, jolloin juutalaiset karkotettiin Espanjasta. Tuolloin Turkin sulttaani salli karkotettujen asettua oman valtakuntansa alueelle, jossa heitä kohdeltiin asiallisesti. Muuttajat toivat muassaan omat tapansa ja espanjankielen. Nykyisen Bulgarian juutalaisväestöstä 90 % koostuu muuttajien jälkeläisistä.

Juutalaiset palvelivat myös Bulgarian armeijassa ja heitä osallistui mm. Serbian ja Bulgarian sotaan 1885. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Neuillyn sopimus takasi juutalaisten tasavertaisuuden muihin kansallisuuksiin, mutta silti antisemitismi alkoi lisääntyä. Näin erityisesti vuo-

den 1923 jälkeen Aleksandar Tsankovin hallituskaudella. Lähellä 2. maailmansotaa Wienissä ja Berliinissä opiskelleet bulgarialaisnuoret toivat palatessaan vaikutteita juutalaisvihasta. Tämä vaikutus ei kuitenkaan saanut laajaa kannatusta. Muutama pieni fasisiryhmä perustettiin mutta niiden vaikutus jäi vähäiseksi. Bulgarian monissa julkaisuissa ja mielenosoituksissa vastustettiin fasismia ja antisemitismia.

Toisen maailmasodan alkaessa hallitus muodostui enemmän saksan- ja fasisimieliseksi mutta sen päähahmot säilyttivät silti maltillisemman ja enemmän länsivaltoihin suuntautuvan asenteen. Vuoden 1940 alussa kuningas Boris kuitenkin nimitti pääministeriksi enemmän natsimielisen Bogdan Filovin. Bulgaria liittyi virallisesti saksamieliseen ns. akselivaltojen liittoon 1941. Kuningas Boris oli patriootti, joka

Voit tukea Messiaanisia juutalaisia alla olevalla pankkisiirtomakkeella.

Saajan tilinumero, saaja Mottagarens kontonummer, mottagare

OP Tampere-Tammela 573182-271821
IBAN FI41 5731 8220 0718 21

Åkerlundinkatu 2 A, 33100 Tampere,
puh. 03-31425 100

Maksaja Betalare

Allekirjoitus Underskrift

Tilitä n:o Från konto nr

TILISIIRTO GIRERING

Messiaaniset juutalaiset
149

Keräyslupa nro:
LSLH-2003-1378/TU-52

Viitenumero Referensnummer

149

Eräpäivä Förfallodag

Eur

KUITTI KVITTO

Saaja ja maksaja Mottagare och betalare

Kiitos lahjastasi!

Viitenumero Referensnummer

149

Eur

Tilille n:o Till konto nr

OP Tampere 573182-271821
IBAN FI41 5731 8220 0718 21

Tilitä n:o Från konto nr

Bulgarialaisia natsimielisiä ryhmäkuvassa

Dmitar Peshev

Alexander Belev etualalla oik.

katsoi liiton Saksan kanssa palvelevan kansallista etua, mutta antisemitisti hän ei ollut. Hän oli aina ylläpitänyt hyviä yhteyksiä maan juutalaisjohtajiin

Saksan painostuksen takia maahan perustettiin erityinen juutalaisasian toimisto vuonna 1942. Sitä johtamaan asettui kiiwas antisemisti Alexander Belev. Adolf Eichmannin edustajana Pariisissa toiminut Theodor Dannecker saapui Bulgarian pääkaupunki Sofiaan 1943 tavoitteenaan saada maan juutalaiset Puolan keskitysleireille. Belev pelkäsi laajaa vastustustusta pyrkiessään toteuttamaan Saksan tahtoa asiassa. Siksi asiat valmisteltiin salaisesti.

Hän solmi mm. Saksan kanssa sopimuksen juutalaisten toimittamisesta Treblinkaan ja muihin leireihin. Bulgaria oli menettänyt Balkanin sodassa 1912–13 alueitaan Kreikalle ja Jugoslavialle. Näiltä alueilta vietiin tuhansia juutalaisia keskitysleireihin, osa rautateitse Bulgarian alueen kautta. Tieto näiden onnettomien kohtalosta alkoi levitä kansan kesellä, olivathan alueet ennen kuuluneet Bulgariaan. Bulgarian omilta alueiltakin vietiin 12 000 ei-Bulgarian juutalaista keskitysleireille.

Vuonna 1943 oli tarkoitus aloittaa Bulgarian kansalaisuuden omaavien juutalais-

ten kuljetukset tuhoamisleireille. Kun Belev oli salaisen suunnitelmansa mukaan valmistelemaan ensimmäisen 8000 henkilön erän kuljetusta, sana siitä kulki parlamentin varapuhemiehen Dmitar Peshevin tietoon. Peshev oli vaikutusvaltainen poliitikko, joka oli toiminut mm. 1936 maan oikeusministerinä. Hän oli suostunut liittoon natsien kanssa siinä toivossa, että maa saisi Saksalta apua Balkanin sodassa menetettyjen alueiden takaisin saamiseksi. Peshev alkoi vastustaa raivokkaasti tätä hallituksen hyväksymää suunnitelmaa. Hän sai puolelleen joitakin parlamentin edustajia ja dramaattisten vaiheiden jälkeen sisäministeri Gabrovski peruutti juutalaisten luovuksen. Peshev jatkoi toimia, jotta vastaavat aiheet lopetettaisiin ja alkoi kerätä allekirjoituksia hallitukselle ja kuninkaalle osoitettavaan vetoomukseen.

Kun asia sai julkisuutta bulgariaisten suuren enemmistön vastalauseet saivat hallituksen peräytymään suunnitelmassa toimittaa kaikki maan 50 000 juutalaishenkilöä natsseille. Juutalaiset oli määrätty ompelemaan keltainen Daavidin tähti asusteisiinsa, jotta heidät tunnistettiin helposti. Useita tuhansia oli jo ehditty kerätä kokoontumispaikkoihin eri puolille maata. Nyt he saivat palata takaisin kotei-

hinsa. Toimintansa takia Peshev kuitenkin menetti varapuhemiehen asemansa.

Belev ja natsit eivät luovuttaneet ja yrittivät uusia katalan suunnitelmansa. Yli 20 000 juutalaista karkotettiin maaseudulle odottamaan lopullista ratkaisua. Tämäkin suunnitelma kaatui vahvaan vastustukseen, johon liittyi mm. 43 parlamentin edustajaa. Maan päivälehdissä kirjoitettiin hallituksen toimia vastaan. Bulgarian kirkon johtajat päättivät myös vastustaa natsien aikeita ja alkoivat painostaa kuningas Borista. Metropoliitta Kyrill uhkasi asettua junan eteen protestiksi, jos juutalaisia alettaisiin toimittaa natsille. Toinen huomattava kirkon johtaja ja ”Pyhän Synodin” metropoliitta Stefan joutui lähes pidätetyksi päättäväisen, juutalaisia puolustavan toimintansa takia. Hän kirjoitti kuninkaalle: ”Älä vainoa, jotta et itse joutuisi vainottavaksi. Jumala näkee toimmemme. Jos juutalaisten vainoaminen jatkuu, tulen avaamaan kaikkien Bulgarian kirkkojen ovet heille.”

Kun Boris ja Hitler tapasivat, Boris kieltäytyi natsien vaatimuksista luovuttaa Bulgarian juutalaiset. Syyksi Boris ilmoitti tarvitsevansa heitä erinäisiin työprojekteihin eri puolilla maata. Hitler ei uskonut perustelua mutta joutui myöntymään Boriksen esitykseen. Juutalaisia varten perustettiin työleirit Bulgarian omalle maaperälle mutta heitä ei luovutettu saksalaisille. Syyskuussa 1943 kuningas Boris kuoli ja kuolinsyyksi on esitetty natsien tekemää myrkytystä. Kuninkaan kuolema ei kuitenkaan heikentänyt maan juutalaiskansalaisten asemaa. Heti sodan jälkeen juutalaiset saivat palata leireiltä koteihinsa ja jatkaa elämäänsä maan kansalaisina. Juutalaisten koko omaisuus säilyi heillä työleiriaikanakin. Sodan loputtua Bulgarian juutalaisten määrä oli käytännössä sama kuin ennen sotaa, eli n. 50 000.

Kun Israelin valtio perustettiin 1948, pian sen jälkeen maasta alkoi kuitenkin vilkas muutto Israeliin. Tuolloin yli 35 000 juutalaista lähti uuteen valtioon. Kuten Tanskan kansalaisten neuvokkuus ja rohkeus pelasti tuhansia juutalaisia natseilta, niin Euroopassa Bulgaria oli yksi harvoista Saksan liittolais- tai valtaamista maista, joiden juutalaisväestö säästyi natsien mas-

Metropoliitat Stefan ja Kyrill

samurhalta. Yksikään Bulgarian kansalaisuuden omaava juutalainen ei kuollut natsien keskitysleireillä. Yksi näin säästyneistä ja Israeliin muuttaneista tunnetaan nimellä Moshe Dayan, joka aloitti sotilaskoulutuksensa Bulgarian sotilasakatemi-

assa. Kaikkiaan 14 bulgariaalaista on saanut Yad Vashem museon tunnustuksen Righteous Among the Nations (oikeamielinen kansakuntien joukossa), mukana ovat myös Peshev ja metropoliitat Stefan ja Kyrill. □

Hitler ja kuningas Boris tapaavat